

לשמור את הזיכרונות

מאת אפרת קומיסר

"הבנתי שאם היומן יישאר בידיי הוא יתפורר [...] לא רציתי שהיומן יאבד" רות טאובר

מספר 1 שנפתח באפריל 1942. באוגוסט היו בו כבר 450 ילדים. הרב טאובר היה לחבר בסגל בית היתומים, והוא לימד בו עברית ותנ"ך עד 1944, אז נסגר בית היתומים והילדים נשלחו לארץ ישראל. במחברת שנתנו לו למזכרת כתבו הילדים שהיה

אליה מבסרביה ומבוקובינה. העיר הייתה אחת מחמש נקודות הכניסה לטרנסניסטריה, אזור במערב אוקראינה שהיטלר מסר לרומניה תמורת השתתפותה במלחמה בברית המועצות. עשרות אלפי יהודים עברו דרך העיר, וכ-12,000 עד 15,000 מהמגורשים הצליחו להישאר בה. גם לאחר שרבים מהם גורשו ממנה, הסתגנו לעיר מגורשים אחרים. כל אלה הצטרפו לכ-3,700 מיהודי המקום שנשארו בה.

ביולי 1942 הוקם בעיר גטו. הוא הוקף בחומה ובגדר תיל, ושררו בו תנאי מחיה קשים – צפיפות, רעב, עוני, מחסור ומגפת טיפוס הבהרות שהפילה חללים רבים במשך כמה חודשים. המנהיגות היהודית

■ בארכיון יד ושם מופקדים למשמרת מאות יומנים אישיים שנכתבו בתקופת השואה. את אחד היומנים מסרה לארכיון בעת האחרונה רות טאובר, וכתב אותו בעלה המנוח הרב אורי פייביש טאובר בשנים 1941 עד 1944 במוגילב-פודולסקי. הרב טאובר נולד ב-1911 בצ'רפקאץ' שברומניה. הוא גורש למוגילב באוקטובר 1941 ונשאר בה עד שהצבא האדום שחרר אותה. היומן המתפורר נמסר לארכיון יד ושם כדי שיטופל במעבדת השימור ויעמוד לעיונו של הציבור הרחב.

היומן עבר שיקום ושימור במעבדת השימור של הארכיון. כשהוא הגיע למעבדה, כמה מדפיו היו

■ יומנו של הרב אורי פייביש טאובר

"אבא טוב". הרב, סיפרה לימים אישה שהייתה ילדה בבית היתומים, נטע בהם תקווה בהבטיחו שיעלו לארץ עם תום המלחמה.

את היומן הכתוב בגרמנית באותיות עבריות החל לכתוב כבר באוקטובר 1941. הוא מספר בו על קשיי היום-יום בגטו, על סיפורים ששמע מאנשים ועל אירועים שונים – יהודים שמתחבאים, ילד שמציל

הצליחה להקים ועד יהודי מרכזי לכל המחוז, והוועד הקים בה מוסדות סעד שונים, בהם שלושה בתי יתומים. תנאי החיים של הילדים היו קשים מאוד. הם חיו בעליבות גדולה והיו רעבים וחולים. רק לאחר כמה חודשים השתפר מצבם הגופני, ומנהלי בתי היתומים יכלו להתמסר יותר לחינוך הילדים. הרב טאובר השתלב בפעילות החינוכית בבית היתומים

חומציים, מתפוררים ומודבקים בנייר דבק, במקומות רבים על הטקסט, ומרכיביו הכימיים הזיקו לנייר. צוות המעבדה טיפל בהצלת הדפים, והטיפול יאפשר לשמור אותם לאורך שנים ולהציגם לעיון.

את מוגילב, עיר במחוז וניצה שבאוקראינה, על נהר הדנייסטר, כבשו ב-19 ביולי 1941 הגרמנים והרומנים, והיא הייתה למקום ריכוז ליהודים שגורשו

במרוצת הזמן, ככל שיד ושם התחדש וכשהוא היה לצומת חשוב ועיקרי בהנצחת זיכרון השואה ובחקר השואה, עלתה קרנה של מעבדת השימור, שכן היא משמרת חומרים מקוריים מן השואה

■ הרב אורי פייביש טאובר (בשורה העליונה, שני מימין, בכובע הפרוזה), בחדר בבית היתומים בגטו מוגילב

את ידיעותיהם על שהתרחש במוגילב במלחמה על פי יומנו של איש חינוך פעיל ונמרץ. "הבנתי שאם היומן יישאר בידיי הוא יתפורר", הסבירה רות טאובר. "אין לי התנאים לשימורו. הדפים החלו להתפורר, ולא רציתי שהיומן יאבד. ביד ושם הוא בטוח יותר מבבית פרטי". היא הוסיפה: "אצלי, במגירה, איש אינו רואה את היומן, אבל ביד ושם אחרים יוכלו לקרוא בו וללמוד על כל מה שהיה. כך היומן יישמר למזכרת עולמים".

הכותבת עובדת באגף הארכיונים.

את אמו, מותו של פולדי לזרוביץ' בן ה-15 שהיה "חבר המערכת" בביטאון בית היתומים, הקור והמחסור במלח, הנוער, בית היתומים שלימד בו ועוד. באחת הרשימות הרב טאובר מספר על הדלקת נרות חנוכה בבית היתומים. בנר ראשון של חנוכה נערכה במקום חגיגה גדולה. האולם הגדול פונה, שרו את הנרות הללו, מעוז צור, השיר תחזקנה ושירים אחרים ודיברו על משמעות החג. את הערב סיימו בשירת התקווה.

המסמך האישי הזה פותח צוהר לחיי היהודים בגטו מוגילב דרך עיניו של כותבו – מורה מסור לתלמידיו. שימורו של היומן יאפשר לחוקרים להעמיק

מעבדת השימור ביד ושם ריאיון עם ורדה גרוס, מנהלת המעבדה

מתי הוקמה מעבדת השימור ביד ושם ומה תפקידה?

מעבדת השימור והשיקום של יד ושם הוקמה ב-1979 כדי לענות על הצרכים והדרישות של שיקום ושימור מקצועיים של אוספי הארכיון והמוזאון וכדי לפקח על תנאי השימור של כלל האוספים במחסנים. המעבדה גם מייצעת בנושא שימור ושיקום לכל המטפלים בחומרים מקוריים.

במרוצת הזמן, ככל שיד ושם התחדש וכשהוא היה לצומת חשוב ועיקרי בהנצחת זיכרון השואה ובחקר השואה, עלתה קרנה של המעבדה, שכן היא משמרת חומרים מקוריים מן השואה ונותנת מענה לכלל צורכיהם של שני אגפים חשובים של יד ושם – אגף המוזאונים ואגף הארכיונים.

אילו תנאים מיוחדים יש במעבדה?

המעבדה הוקמה בזכות תרומתה הנדיבה של קרן דנק ויאדוויגה גרטנר, והיא יחידה נפרדת בבניין הארכיונים. התנאים בה מותאמים לתקנון הבין-לאומי של שימור: מידת טמפרטורה ולחות מבוקרת, אור יום צפוני החודר מבעד לחלונות המסננים את הקרניים האולטרה-סגוליות, תאורה מיוחדת של מנורות שולחן שמותקנות בהן זכוכית מגדלת, שולחנות עבודה שמידותיהם מתאימות לטיפול בחומרים במידות שונות, ארונות אחסון מיוחדים לכלי מעבדה ולכימיקלים וארונות לאחסון חומרי עבודה.

המעבדה מחולקת לשלוש יחידות: יחידת הטיפול הכימי והרטוב, יחידת הטיפול היבש ויחידת הצילום דיגיטלי.

איזה חומר מגיע אליכם, ומהו תהליך השימור?

החומר שמגיע למעבדה הוא תמיד חומר מקורי – מסמכים, יומנים, כרזות, מפות, ציורים וכדומה. הוא נבחר לטיפול על פי חשיבותו ומצבו.

לכל חומר שמגיע למעבדה יש דף עבודה, ובו מתועדים מצבו בזמן שהתקבל למעבדה וכל שלב בתהליכי הטיפול בחומר. אם בשלב כלשהו ראוי לתעד את החומר תיעוד חזותי, הוא מצולם צילום דיגיטלי. הצילום הוא חלק בלתי נפרד מהתיעוד המילולי.

תהליכי הטיפול נעשים לפי מצב החומרים, בכמה שלבים: בדיקה של הפרטים המזהים של החומר המקורי; בדיקת העמידות או המסיסות של המדיה (כלומר עיפרון, צבעים, דיו וכדומה); זיהוי הנזק הפיזי של החומר; זיהוי ופענוח של הנזק הביולוגי – כתמי עובש ובקטריות פעילות; טיפול כימי, למשל הסרת סרטי דבק וכתמים מזיקים; תיקונים וחיזוקים במקומות החסרים, הסדוקים והקרועים של המקור, בעזרת נייר יפני ודבקים מיוחדים; יצירת מכלי אחסון מיוחדים לחומר המקורי אחרי שטופל (כמו קופסה, עוטפן וכדומה).

זמן הטיפול תלוי במצבו של החומר. ככל שמצבו

גרוע יותר, זמן הטיפול ארוך יותר. לאחר הטיפול ויצירת מכלי האחסון, החומר מוחזר למחסנים למשמרת עולם.

מה התכניות לעתיד של המעבדה?

יעדיה של המעבדה לשנים הבאות הם להמשיך ולהציל בדחיפות את החומר המקורי ההולך ומתכלה עם השנים, ובכך לתרום לשימור זיכרון השואה ולמיגור תופעות כגון הכחשת השואה. המעבדה גם מתעתדת לרקום קשרים מקצועיים עם מדענים בתחום השימור לצורך מחקר, למשל על סוגי הדיו אשר השתמשו בהם בתקופת המלחמה. מידע כזה יכול לסייע סיוע מעמיק בטיפול המעשי בחומר המקורי ובצורת שימורו לעתיד.

